

นิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่
รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

นางสาวรศกานา โษษุย์มพราย

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2528

ISBN 974-564-147-2

010965

17113556

NIRAS KHAMKLON IN THE RATANAKOSIN PERIOD FROM THE REIGN
OF KING RAMA V TO THE PRESENT KING : AN ANALYTICAL STUDY

Miss Ratana Oseyimpry

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1985

หัวข้อวิทยานิพนธ์

นิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึง
รัชกาลปัจจุบัน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

โดย

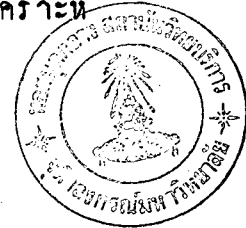
นางสาวรศกนา โษษฐ์ยิ้มพราย

ภาควิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์วัชรวิ รมยะนันท์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

ศ.สุประคิมฐ์ บุณนาค
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิมฐ์ บุณนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศ.ศักดิ์ศรี แยมน์คาคา
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมน์คาคา)

ศ.วัชรวิ รมยะนันท์
..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์วัชรวิ รมยะนันท์)

ศ.เรืองรักษ์ลิขิต
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต)

ศ.กัณฐก กิระนันท์
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารคา กิระนันท์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์

นิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึง

รัชกาลปัจจุบัน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

ชื่อนิสิต

นางสาวรัตนา โอบุญเยี่ยมพราย

อาจารย์ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์วัชร รมยะนันท์

ภาควิชา

ภาษาไทย

ปีการศึกษา

2528

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์นิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน จำนวน 112 เรื่อง ในค่านรูปแบบคำประพันธ์เนื้อหา กลวิธีการเสนอเรื่อง และศิลปะการแต่ง

ผลการวิจัยปรากฏว่านิราศค่ากลอนในช่วงเวลาดังกล่าว มีรูปแบบคำประพันธ์ 2 ประเภทคือ กลอนล้วน กับกลอนและมีคำประพันธ์ประเภทอื่นแทรก มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ บทนำ บทตัวเรื่อง และบทลงท้าย ส่วนที่เป็นบทนำกล่าวถึง การไหว้ครู การปูพื้นฐานทางอารมณ์ การบอกสาเหตุของการเดินทาง กำหนดเวลาเดินทาง และลักษณะการเดินทาง จุดประสงค์และมูลเหตุในการแต่ง การกล่าวถึงสถานที่แห่งแรกที่เดินทางผ่านไป การกล่าวถึงคำขวัญหรือถ้อยคำเตือนสติของผู้ใหญ่ที่ไว้ก่อนเดินทาง ส่วนที่เป็นบทตัวเรื่องกล่าวถึงสิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทาง อารมณ์และความรู้สึกของผู้แต่ง ทิศนะของผู้แต่ง ส่วนที่เป็นบทลงท้ายกล่าวถึงการบรรลุถึงสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทาง การพบผู้เป็นที่รักเมื่อเดินทางกลับ การบอกจุดประสงค์ในการแต่งและคำชี้แจงเกี่ยวกับการแต่ง คำอวยพรแก่ผู้อ่าน และคำอธิบายพื้นฐานของผู้แต่ง การเตือนใจให้ข้อคิดทั้งหมดเป็นส่วนที่ให้ความรู้ สะท้อนชีวิตในสังคม และสอนใจเกี่ยวกับสังคมและศาสนา กลวิธีการเสนอเรื่องมี 3 แบบคือ การบรรยาย การใช้คำถามคำตอบ และการใช้ทสนทนาโต้ตอบ ซึ่งกลวิธีต่าง ๆ นี้ทำให้นิราศค่ากลอนเหล่านี้น่าสนใจชวนให้ติดตาม ศิลปะการแต่งนิราศค่ากลอนในช่วงที่วิเคราะห์ทั้งในค่านโวหารและการใช้ภาษา มีส่วนช่วยในการสื่อความคิดและสร้างภาพธรรมชาติที่งดงามและ

ทำให้เกิดความไพเราะ

ผลของการเปรียบเทียบนิราศค่ากลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กับนิราศค่ากลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน สรุปได้ว่ามีส่วนที่เหมือนกันและต่างกันคือ ในด้านแนวการแต่ง มีแนวการแต่งที่เหมือนกันอยู่ 5 แนวคือ แนวที่แสดงความในใจของผู้แต่ง แนวบันทึกการเดินทาง แนวจากวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ แนวที่มาจากกาพย์ร่ำหึง แนวจากการผสมระหว่างการคร่ำครวญกับการสมมุติว่าเดินทางจากผู้เป็นที่รักไป แนวการแต่งที่ต่างกันมี 2-แนวคือ แนวที่แสดงทัศนะที่มีต่อสังคมและแนวการล้อลักษณะการใช้สำนวนภาษาของวรรณกรรมเรื่องอื่น ในด้านส่วนประกอบของเนื้อหา มีส่วนประกอบของเนื้อหาในบทนำและบทลงท้ายเหมือนกัน ส่วนประกอบของเนื้อหาในบทตัวเรื่องต่างกัน ในด้านศิลปะการแต่งมีโวหารและการใช้ภาษาที่ใช้วิธีในแนวที่เหมือนกัน ต่างกันในด้านรายละเอียดในการพรรณานิราศค่ากลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เก็บรายละเอียดในการพรรณานามธรรมชาติได้มากกว่านิราศค่ากลอนในสมัยที่วิเคราะห์นี้ ในด้านแก่นเรื่องและกลวิธีการเสนอเรื่อง แก่นเรื่องของนิราศค่ากลอนบางเรื่องเหมือนกันคือใช้การคร่ำครวญเป็นแก่นเรื่อง บางเรื่องต่างกันคือใช้การบันทึกการเดินทางเป็นแก่นเรื่อง กลวิธีการเสนอเรื่องที่เหมือนกันคือการบรรยายกับการใช้บทสนทนา กลวิธีการเสนอเรื่องที่ต่างกันคือการใช้คำถาม-คำตอบ ซึ่งนิราศในช่วงที่วิเคราะห์นี้มีใช้เพิ่มขึ้น ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดที่สุดในการเปรียบเทียบคือ นิราศค่ากลอนสมัยที่วิเคราะห์นี้ได้แสดงทัศนะและเนื้อหาในทำนองวิพากษ์วิจารณ์สังคมมากขึ้นกว่านิราศค่ากลอนในสมัยก่อน ๆ

ในการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยใคร่จะขอเสนอให้มีการศึกษานิราศประเภทอื่น เช่น นิราศคำฉันท์ หรือ นิราศที่แต่งเป็นร้อยแก้วเพื่อจะได้ศึกษาและสังเกตเห็นแนวโน้มในการแต่งนิราศในสมัยต่อมาได้

၅

well wishing and his aspiration, lessons to be learned. Niras is a fund of information on life and society of the time and there are lessons to be drawn concerning society and religion. In terms of presentation, three techniques are used : description, question and answer, and dialogue. These different techniques make Niras Khamklon interesting. The art of Niras Khamklon during this period, the diction and style, stirs the imagination, creates beautiful scenery and makes the poetry melodious.

In comparing Niras Khamklon as composed in the time before Rama V with those composed in his reign to the present time, we can conclude that there are both similarities and differences. The five similarities lie in the revelation of the poet's mind, the description of the journey, influence from other pieces of literature dreaming, and lamenting combined with a supposed journey away from the lover. The two differences can be seen in attitudes towards society and a parody of diction used in other works of literature. Next, as for the contents of Niras of both periods, the subject-matter of the introduction and that of the conclusion are somewhat similar while the subject matters of the main theme are different. Speaking about techniques used, diction and style are the same whereas the details in the description of the journey are different. Niras Khamklon composed before Rama V give more details when describing nature. As for theme and presentation, some Niras Khamklon use lament as their main theme whereas

others use detailed description. Niras of both period are similar in that they are presented in the form of description and dialogue but the works of the period being analysed are different because they are presented in the form of question and answer. The question answer technique is used more in Niras Khamklon of the time studied. The most significant difference is that Niras Khamklon of this period emphasizes social criticism more strongly.

In doing this research, the researcher would like to suggest that other kinds of Niras such as Niras Khamchan or Niras in prose should be studied to see trends in composing Niras in the later periods.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาของ ศาสตราจารย์
วัชร รมยะนันท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำในเรื่องหัวข้อ
วิทยานิพนธ์ วิธีเขียนวิทยานิพนธ์ ตลอดจนแก้ไขข้อผิดพลาดส่วนมากในการเขียน
วิทยานิพนธ์ให้ถูกต้อง ซึ่งผู้วิจัยตระหนักและซาบซึ้งในพระคุณอันหาที่สุกมิได้นี้เป็น
อย่างยิ่ง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี
แย้มนัคคา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
อารดา กิระนันท์ ที่ได้กรุณาอ่านและให้ข้อแนะนำในการแก้ไขวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัย
ขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รับทุนจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และได้รับกำลังใจจากพ่อ ญาติพี่น้อง ผู้บังคับบัญชาและเพื่อน ๆ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความ
มานะบากบั่นและสามารถเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ
และขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบคารวะวิญญานของแม่ที่ตลอดชีวิตได้เสียสละ
เพื่อให้ลูกได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนจนเต็มสติปัญญาและความสามารถ วิทยานิพนธ์
เล่มนี้จึงขออน้อมอุทิศเพื่อบูชาพระคุณแม่

ศุภณีย์วิทย์ทรัพย์ากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 ลักษณะของนิราศคำกลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน	8
2.1 รูปแบบคำประพันธ์	8
2.1.1 นิราศคำกลอนที่มีรูปแบบคำประพันธ์เป็นกลอนล้วน	8
2.1.1.1 กลอนนิราศ	8
2.1.1.2 กลอนเพลงยาว	9
2.1.1.3 กลอนสุภาพ	10
2.1.2 นิราศคำกลอนที่มีรูปแบบคำประพันธ์ส่วนใหญ่เป็น กลอนและมีคำประพันธ์ประเภทอื่นแทรก	12
2.1.2.1 ลักษณะของคำประพันธ์อื่นที่แทรก	12
2.1.2.2 วิธีแทรกของคำประพันธ์อื่น	14
2.1.2.2.1 เป็นบทขึ้นต้นเรื่อง	14
2.1.2.2.2 เป็นบทแทรกในตัวเรื่อง	16
2.1.2.2.3 เป็นบทลงท้ายของเรื่อง	17

2.2	เนื้อหา	24
2.2.1	ส่วนประกอบของเนื้อหา	26
2.2.1.1	บทนำ	26
2.2.1.1.1	การไหว้ครู	26
2.2.1.1.2	การปูพื้นฐานทางอารมณ์	27
2.2.1.1.3	การบอกสาเหตุ กำหนดเวลา และลักษณะ การเดินทาง	27
2.2.1.1.4	จุดประสงค์การแต่งและมูลเหตุในการแต่ง	28
2.2.1.1.5	การกล่าวถึงสถานที่แห่งแรกที่เดินทางไป	29
2.2.1.1.6	การกล่าวถึงคำขวัญหรือถ้อยคำเตือนสติของ ผู้ใหญ่ที่ไว้ก่อนเดินทาง	30
2.2.1.2	บทตัวเรื่อง	31
2.2.1.2.1	สิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทาง	32
2.2.1.2.1.1	สถานที่และส่วนประกอบ	33
2.2.1.2.1.2	ลักษณะสังคม	34
2.2.1.2.1.3	วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตและประเพณี	35
2.2.1.2.2	อารมณ์และความรู้สึกของผู้แต่ง	37
2.2.1.2.3	ทัศนคติของผู้แต่งในค่าน	40
2.2.1.2.3.1	การศึกษา	40
2.2.1.2.3.2	การเศรษฐกิจ	43
2.2.1.2.3.3	วัฒนธรรมประเพณี	44
2.2.1.2.3.4	การเมือง การสงคราม	46
2.2.1.2.3.5	การพัฒนาประเทศ	48

2.2.1.2.3.6	การศึกษา	53
2.2.1.2.3.7	การปฏิบัติงานของข้าราชการ	54
2.2.1.2.3.8	การปฏิบัติคนในสังคม	55
2.2.1.2.3.9	ชีวิตครอบครัว ชีวิตโดยทั่วไป	57
2.2.1.2.3.10	การประเมินค่าของบุคคล	60
2.2.1.3	บทลงท้าย	61
2.2.1.3.1	การบรรลุถึงสถานที่จุดหมายปลายทาง	62
2.2.1.3.2	การพบผู้เป็นที่รักเมื่อเดินทางกลับ	62
2.2.1.3.3	การบอกจุดประสงค์ในการแต่งและคำชี้แจง เกี่ยวกับการแต่ง	63
2.2.1.3.4	คำอวยพรแก่ผู้อ่านและคำอธิบายของผู้แต่ง	64
2.2.1.3.5	การเตือนใจให้ขอกคิด	64
2.3	กลวิธีการเสนอเรื่อง	67
2.3.1	กลวิธีการดำเนินเรื่อง	67
2.3.1.1	การบรรยาย	67
2.3.1.2	การใช้คำถาม-คำตอบ	71
2.3.1.3	การใช้บทสนทนาโต้ตอบ	72
2.4	การเปรียบเทียบนิราศค่ากลอนที่แต่งก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์ กับนิราศค่ากลอนที่แต่งตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึง รัชกาลปัจจุบัน	74
	เปรียบเทียบในส่วนที่เหมือนกันและต่างกันในด้าน	
2.4.1	แนวการแต่งนิราศ	74
2.4.2	ส่วนประกอบของเนื้อหา	75
2.4.3	ศิลปะการแต่ง	75
2.4.4	แก่นเรื่อง และ กลวิธีการเสนอเรื่อง	77

บทที่ 3 ศิลปะการแตงนिरาคค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน	83
3.1 โวหาร	83
3.1.1 บรรยายโวหาร	84
3.1.2 พรรณาโวหาร	84
3.1.3 โวหารที่นำมาจากวรรณคดีเรื่องอื่น	85
3.2 การใช้ภาษา	87
3.2.1 การใช้คำที่ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงและความหมาย	
3.2.1.1 การเล่นเสียง	88
3.2.1.1.1 การเล่นเสียงสัมผัสสระ	88
3.2.1.1.2 การเล่นเสียงสัมผัสอักษร	90
3.2.1.1.3 การซ้ำเสียง	92
3.2.1.1.4 การใช้เสียงของคำที่ให้ความรู้สึก	93
3.2.1.2 การเล่นคำ	94
3.2.1.2.1 การใช้คำหลากหลาย	94
3.2.1.2.2 การแสดงคำ	95
3.2.1.2.3 การเล่นคำซ้อน	95
3.2.1.2.4 การใช้คำอุปมา	96
3.2.1.2.5 การซ้ำคำแบบธรรมดาและซ้ำคำแบบการใช้ลักษณะของกลบท	97
3.2.1.2.6 การเล่นคำเป็นชุด	98
3.2.1.2.6.1 การเล่นคำเป็นชุดภายในวรรคเดียวกัน	
ก. การเล่นคำส่วนหน้า	99
ข. การเล่นคำส่วนท้าย	99
ค. การเล่นคำส่วนหน้าลอกจากส่วนท้าย	99

	หน้า
3.2.1.2.6.2 การเล่นเกมต่างวรรคท่านองล้อกัน	100
3.2.1.2.6.3 การเล่นเกมล้อกันทั้งในวรรคและ ต่างวรรค	100
3.2.2 การสรรคำและความหมาย	101
3.2.2.1 การสรรคำและความหมายให้เหมาะกับอารมณ์	101
3.2.2.2 การสรรคำและความหมายให้เหมาะกับเปรียบเทียบ	103
3.2.3 การใช้ภาพพจน์	104
3.2.3.1 การใช้อุปมา	104
3.2.3.2 การใช้อุปสัณณ์	105
3.2.3.3 การใช้สัทพจน์	105
3.2.3.4 การใช้บุคคลาธิษฐาน	106
3.2.3.5 การใช้คติพจน์	107
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	109
บรรณานุกรม	112
ภาคผนวก	119
รายชื่อนิราศค่ากลอนสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลปัจจุบัน	
ประวัติผู้เขียน	127